

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Katedra speciální pedagogiky

Bakalářská práce

**Historie a současnost ZŠ Jaroslava Ježka v kontextu
výuky českého jazyka**

Autor práce:
Markéta Horáčková

Vedoucí práce:
Doc. PhDr. Lea Květoňová, Ph.D.

Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem vytvořila tuto bakalářskou práci samostatně a použila pouze uvedených zdrojů.

.....

Markéta Horáčková

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Lee Květoňové, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji vedení ZŠ Jaroslava Ježka, které mi povolilo vykonávat na jejich škole odbornou praxi.

Anotace bakalářské práce

Bakalářská práce pod názvem „Historie a současnost ZŠ Jaroslava Ježka v kontextu výuky českého jazyka“ se zabývá počátky výchovy a výuky zrakově postižených dětí v Soukromém ústavu pro slepé děti a na oči choré a dále popisuje současná specifika a zásady výuky zrakově postižených dětí na ZŠ Jaroslava Ježka. Bakalářská práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola pojednává o historii výchovy a výuky zrakově postižených dětí v Českých zemích. Druhá kapitola shrnuje zásady a specifika výuky a vyzdvihuje důležitost hmatu a kompenzačních pomůcek při výuce. Třetí kapitola sleduje vliv četby a mluveného slova na děti se zrakovým postižením. Čtvrtá kapitola se věnuje průběhu hodiny českého jazyka na ZŠ Jaroslava Ježka, soutěžím a kulturním akcím, kterých se děti účastní.

Klíčová slova

počátky výuky zrakově postižených, současná výuka, kompenzační pomůcky, hmatové a sluchové vnímání, četba Braillova písma, komunikační dovednosti, knihovny pro lidi se zrakovým postižením, práce s literaturou

Annotation

My bachelor under the title „Past and present School of Jaroslav Jezek in the context of teaching Czech language“ thesis deals with the early education and teaching of visually impaired children in the Private institution for blind children and sick eyes and further it describes the current characteristics and principles of teaching visually impaired children at the elementary school of Jaroslav Jezek. The bachelor thesis is divided into four chapters. The first chapter deals with the history of education and teaching visually impaired children in the Czech lands. The second chapter summarizes the principles and specifics of teaching and further highlights the importance of touch and compensatory aids during the class. The third chapter follows the influence of reading and the spoken word for children with visual impairments. The fourth chapter deals with the course of lesson of Czech language at the elementary school of Jaroslav Jezek and competitions and cultural events in which children participate.

Keywords

the beginnings of teaching of visually impaired children, the current instruction, compensatory aids, tactile and auditory perception, reading Braille, communication skills, the library for people with visual disabilities, work with literature

Obsah

Úvod	6
1. Vývoj historie Základní školy Jaroslava Ježka	8
1.1 Založení ústavu a jeho hlavní představitelé.....	8
1.2 Dřívější zařízení ústavu a systém péče	10
1.3 Počátky výchovy a vývoj výuky.....	10
1.4 Postupné zavedení Braillovy abecedy	15
1.5. Pomůcky na psaní, které se používaly v ústavu	16
2. Současná výuka na ZŠ Jaroslava Ježka	19
2.1 Zásady výuky nevidomých dětí.....	20
2.2 Specifika výuky nevidomých dětí	21
2.3 Hmatové vnímání u nevidomých dětí.....	22
2.4 Čtení bodového písma	22
2.5 Kompenzační pomůcky při výuce českého jazyka.....	25
3. Četba a poslech u zrakově postižených dětí na ZŠ Jaroslava Ježka	29
3.1 Význam mluveného slova a sluchu u nevidomých	29
3.2 Audio nahrávky knih a jejich působení	30
3.3 Četba u dětí se zrakovým postižením a užití Braillovy abecedy	31
3.4 Hmatové knihy	31
4. Hodina českého jazyka a aktivity s českým jazykem spojené.....	34
4.1 Průběh hodiny českého jazyka	34
4.2 Soutěže, které se týkají českého jazyka.....	36
4.3 Kulturní akce, které děti navštěvují.....	37
4.4 Školní časopis.....	39
4.5 Zhodnocení a porovnání výuky zrakově postižených dětí dříve a dnes	40
Závěr.....	41
Použitá literatura.....	43

Úvod

Zrak je jedním z pěti smyslů, jímž získáváme až 80% informací z okolí. Zrakem poznáváme důležité informace o prostoru, o tvaru předmětů, o jejich velikosti, o hloubce, barvě a vzdálenosti různých předmětů. Zrak má pro člověka velký význam a to například při rozvíjení kognitivních schopností.

V České republice žije mnoho lidí, kteří trpí zrakovým postižením. Žije zde 60 000 osob se zrakovým postižením. Zrakově postižení vždy neměli ke svému životu optimální podmínky. Přes dlouhé peripetie segregací zrakově postižených v dávné minulosti, dále pak charitativní péče a dnešní obrovské snahy plně pomoci zrakově postiženému se zapojit do společnosti.

Vzdělávání, výchova dětí a lidí se zrakovým postižením začaly mnohem později, než vzdělávání lidí bez postižení. Právě o vzdělávání zrakově postižených dětí je má bakalářská práce.

Toto téma jsem si vybrala proto, že sama mám zrakovou vadu. Dále mě zajímá historie vzdělávání dětí se zrakovým postižením a také současná výuka. Ve své práci se soustředuji na vývoj výuky českého jazyka, jelikož studuji jako druhý předmět český jazyk a literaturu. Zajímala mě výuka tohoto předmětu u zrakově postižených dětí a také jaká to sebou nese specifika.

Ve své práci se zabývám tématy, jako je čtení a psaní zrakově postižených, poukazuji na to, že zrakově postižené děti mohou své postižení kompenzovat různými pomůckami a jinými smysly, například hmatem a sluchem.

Cílem mé práce je zhodnotit a zjistit fakta o počátcích výuky zrakově postižených dětí Českých zemích, jak probíhala výuka dříve a jak probíhá v dnešní moderní době na ZŠ Jaroslava Ježka. Hlavním cílem práce je zjistit specifika průběhu výuky českého jazyka v minulosti i dnes a jaký vliv má právě český jazyk na děti se zrakovým postižením. Pro splnění cíle je nutné, abych použila metody, jako jsou: kritická analýza odborné a historické literatury, pozorování a rozhovor.

Práce je členěna na 4 kapitoly. V první kapitole se zabývám historií výuky zrakově postižených dětí v Českých zemích a jeho hlavními představiteli. První kapitola také pojednává o předmětech, které byly vyučovány a o jazycích, ve kterých vyučování probíhalo. Dále zde shrnuji poznatky, které jsem nabyla v Muzeu ZŠ Jaroslava Ježka, kde jsem zkoumala první čítanku v českém jazyce napsanou Kleinovým písmem, školní pomůcky pro zrakově postižené děti, různé reliéfní obrázky a psací stroje.

Ve druhé kapitole zjišťuji, jaké jsou zásady a specifika výuky zrakově postižených dětí. Zabývám se také hmatovým vnímáním, výukou čtení bodového písma a také poruchami čtení bodového písma u dětí. Dále je zaměřena na kompenzační pomůcky a jejich nezbytnost při výuce zrakově postižených dětí. Rozdělují zde kompenzační pomůcky na optické a neoptické a také popisují pomůcky, které používají děti ve škole při výuce českého jazyka.

Ve třetí kapitole sleduji vliv četby a mluveného slova na zrakově postižené děti. Dále je zde zahrnuta důležitost sluchu a hmatu jako kompenzačních smyslů. Třetí kapitola obsahuje ještě podkapitulu o hmatových knihách a to, jak správně mají vypadat, aby vyhovovaly potřebám zrakově postižených dětí.

Chtěla jsem zjistit, jak probíhá výuka českého jazyka u zrakově postižených dětí a právě tomuto tématu a mnoha dalším se budu věnovat ve čtvrté kapitole. Na Základní škole Jaroslava Ježka jsou velmi šikovné děti, které se účastní různých soutěží. Já jsem si vybrala do své bakalářské práce k popisu pouze soutěže, které se týkají českého jazyka. Účastní se soutěží v „Psaní na klávesnici“, „Brailského klíče“, „Přehlídky dětských recitátorů“, nebo literární soutěže. Čtvrtá kapitola také blíže přibližuje kulturní akce, jako jsou divadelní představení, besedy a školní časopis psaný dětmi samotnými.

1. Vývoj historie Základní školy Jaroslava Ježka

Historie péče o zrakově postižené v Českých zemích sahá až na počátek 19. století, kdy byl založen první ústav v Českých zemích pro zrakově postižené v Praze.

V průběhu dějin se ústav několikrát přejmenoval a posledním názvem je ZŠ Jaroslava Ježka. Založení ústavu nebylo vůbec jednoduché, v Evropě byla velmi složitá politická situace, probíhaly Napoleonské války. Nakonec se však podařilo peníze sehnat a ústav byl založen. Jinde v Evropě se zakládaly různé ústavy, proto je skvělé, že i v Českých zemích se můžeme něčím takovým pochlubit.

1.1 Založení ústavu a jeho hlavní představitelé

„Výchovně vzdělávací ústav pro nevidomé byl založen v Praze v roce 1807. S přípravami k jeho otevření se však začalo dříve, už v roce 1806.“ (Smýkal 1995, s. 28)

„Historie dnešní Školy Jaroslava Ježka se začala psát v době, kdy bylo možné přejít Prahu napříč svižným krokem za hodinu, kdy se městské brány na noc uzavíraly a střežily, kdy na volné ploše za městem vznikala Karlín a Smíchov byl vsí ševců“ (Helešická in Soldánová, Mejzrová 2007, s. 7)

Na pozadí založení ústavu stojí historicko-společenská situace v Evropě. Praha se stávala moderním městem, díky Marii Terezii. Shromažďovali se peníze na stavbu druhého mostu v Praze, avšak v té době začaly Napoleonské války a peněžní prostředky však nebyly použity. Některé lidi napadlo, jak tyto neinvestované peníze využít na dobrou a prospěšnou věc.

Na počátku 19. století byly první snahy nové vládnoucí buržoazie o zlepšení životních podmínek dětí s postižením. Zakládaly se ústavy v Praze, ve Vídni, v Berlíně, v Petrohradě.

V roce 1807 v Praze se sešla rada stávající se z Josefa Walise, Jiřího Madera, Prokopa Platzera, Aloise Klára, Matyáše Kaliny. Tato rada rozhodla o založení ústavu.

První dva zakladatelé ústavu Josef Mader, který sám trpěl oční chorobou, a Prokop Platzer, rytíř, který byl známý pro svou lidumilnou povahu a dobré srdce, se rozhodli využít zbylého kapitálu po neuskutečněné stavbě mostu. Požádali o pomoc místo držícího hraběte Josefa Wallise. František Josef I. vyhověl požadavku Josefa Wallise o založení ústavu pro děti se zrakovým postižením v Praze a k tomuto účelu zvolil budovu bývalé německé říšské kanceláře v Loretánské ulici na pražských Hradčanech.

Třetím zakladatelem byl univerzitní profesor Alois Klár, který zemřel v roce 1833, rok po založení svého ústavu. Klár si vzal do své domácnosti nevidomé děti, aby získal praxi a mohl si vyzkoušet, které pedagogické metody budou pro tyto děti vhodné. Čtvrtým zakladatelem byl zemský právník univerzitní profesor Matyáš Kalina, který měl kladný vztah k osvětové činnosti. (Solarová, Šarbach 1992)

Solarová, Šarbach (1992) uvádějí, že dne 2.12.1807 bylo dovoleno ústav založit. Císař František Josef I. to stvrzuje kabinetním listem. Tento ústav se stal prvním výchovně vzdělávacím zařízením pro lidi se zrakovým postižením v Českých zemích. Byl pojmenován Soukromý ústav pro děti slepé a na oči choré, později na Český soukromý výchovný a léčebný ústav pro slepé, Hradčanský ústav pro slepé, Základní devítiletá škola internátní pro nevidomé a existují ještě další názvy.

V roce 1808 byli již v ústavu první chovanci. Trvalou součástí ústavu bylo lůžkové oddělení, kde se vykonávali chirurgické zákroky pro nemajetné. Oftalmolog Jan Fischer zde působil. Právě on byl na počátku založení pražské oční kliniky, jež byla později založena až na konci 19. století.

Rytíř Prokop Platzer byl prvním ředitelem ústavu. Nebyl příliš úspěšný ve vedení ústavu, ale přesto se za jeho působení zformoval učitelský sbor. V té době se v ústavu vyučovalo v německém jazyce. Dalším ředitelem byl Alois Klár, který dal ústav znovu do pořádku. Za působení rytíře Josefa Procházky se zvýšil počet chovanců z 16 na 30. Byla zakoupena nová budova Vrbnovského paláce, která se nacházela také v Loretánské ulici. Změnil se i název ústavu na Český soukromý výchovný ústav a léčebný ústav pro slepé. V roce 1879 převzala ústav Kongruence Milosrdných sester Karla Boromejského. V roce 1948 se ústav dostává pod správu státu.

1.2 Dřívější zařízení ústavu a systém péče

Zařízení ústavu nebylo nijak honosné, jak jsem mohla vidět na archivních fotografiích, a život zde nebyl úplně lehký ani pro klienty a ani pro zaměstnance. Péče o chovance zde však byla kvalitní, ústav spravovalo mnoho velmi vzdělaných lidí, jako byl například Alois Klár.

Solarová, Šarbach (1992) a Helešická (in Soldánová, Mejzrová 2007) uvádějí, že ústav byl chudý. Zaměstnanci měli malé výplaty, proto ještě odebírali chovancům. Topilo se jen ve velkých sálech, postele byly s hrubými houněmi. V ústavu nebyl skoro žádný nábytek. Žilo se tam ve velmi skromných podmínkách. Venkovní vycházky byly dvakrát do týdne, ale ne vždy.

Chovanci byli v ústavu celý rok a nemohli ho opustit. Chovanci nemohli opouštět ústav ani s doprovodem. Příbuzní mohli navštěvovat chovance vždy první neděli v měsíci od 15 do 17 hodin. Po roce 1880 byl v ústavu zaveden vodovod. Později byla základní hygiena povolena pouze jednou týdně. Prádlo se pralo chovancům jednou za týden. Ložnice byly velmi přeplněné, v jedné ložnici bylo přibližně 13-15 chovanců. Stolování probíhalo na ubohé úrovni, u stolu sedělo 6-15 chovanců, používalo se plechové nádobí, jedli pouze lžicemi.

Zásluhou představené Domináty Hoňkové a ředitele Aloise Hraba došlo v ústavu k přebudování umýváren a k vybavení ložnic nábytkem. V Ložnicích měli chovanci lůžka, noční stolky, vše bylo kovové a budilo to dojem nemocnice. Chovanci mohli své rodiny navštívit o svátcích, také mohli více chodit do společnosti. (Helešická in Soldánová, Mejzrová 2007)

1.3 Počátky výchovy a vývoj výuky

Prvních 100 let byl ústav dvoutřídní, později se rozšířil na čtyři třídy. V roce 1830 vznikla mateřská škola, které se říkalo „opatrovna“, národní a střední škola a internát pro slepé. Alois Klár měl velký podíl na výchově a vzdělávání chovanců. Zasloužil se o první pokusy řemeslné výuky. Hlavním výukovým cílem byla výuka náboženská a mravoučná. Chtěl, aby se děti učili počítat z paměti, zpívat, hrát na

hudební nástroje a také ruční práce. To vše se chovanci učili pod vedením schopných pedagogů Bezeckého a Ptáčka.

Po jejich smrti vedl ústav Václav Novák, jež nebyl tak schopným po hospodářské stránce a tak v roce 1879 převzaly ústav řádové sestry. Bylo to výhodné, protože sestry pracovaly bez nároku na výdělek, ale ve vývoji ústavu toto rozhodnutí bylo krokem zpátky. Za 69 let se vystřídali jen 3 představené matky. Vládl tam režim přímo absolutistický, to platilo i pro sestry. Výchovný systém byl tvrdý. Zaostávala výchova k samostatnosti. Jednou do roka jezdili chovanci na výlet do obory Hvězda na Bílé hoře. Byl to jediný výlet za rok. Od roku 1930 se ještě jezdilo parníkem po Vltavě nebo na Svatou horu do Staré Boleslavi.

V roce 1948 historie ústavu končí a úlohu přebírá stát. Z ústavu se stane škola mateřská, národní a střední. Dále internát pro žáky od 3 do 15 let. Sbor tvoří učitelé a řádové sestry. Škola se zaměřuje jen na děti nevidomé a se zbytky zraku. Děti slabozraké chodí do školy na Vinohradech. (Helešická, Veselá in Soldánová 2007)

V období od roku 1948-1988 dával ústav chovancům vzdělání všeobecné, řemeslné a hudební. Výuka řemeslná v sobě zahrnovala kartáčnictví, pletení koberců. Větší tendence však směřovali k hudební výchově. Někteří chovanci skládali státní zkoušky z hudební výchovy od roku 1908. Vytvářela se tradice ladičů pian v 90. letech 19. století. (Solarová, Šarbach 1992)

V roce 1954 pedagog Lubomír Knop organizuje besídky pro nevidomé. V 50. letech začala škola pořádat „Sportovní hry pro děti a mládež s vadami zraku“. V 70. a 80. letech se škola nazývá „Mateřská, základní a zvláštní škola pro nevidomé“. V 70 letech dochází ve škole k velkým změnám, např. internát je lépe upraven, mizí nemocniční vzhled. Po roce 1989 dochází k dalším změnám, škola spolupracuje se školami zahraničními, také skončil víkendový provoz v internátu. V roce 1991 vzniká poradenské centrum pro děti od 3-15 let. V roce 1993 škola získala mikrobus. V roce 1997 byla založena dvouletá Praktická škola.

Vyučovací předměty

Solarová, Šarbach (1992) se ve své publikaci zabývají vyučovacími předměty a uvádějí, že celý systém výuky u nevidomých dětí prošel velkými změnami hlavně v oblasti čtení a psaní.

Jsou zachovány 3 české publikace, které pojednávají o výuce slepých dětí, které jsou z konce 19. Století. Jsou to tyto publikace: Š.Sekáč, Ústav pro zaopatření a zaměstnávání slepců v Čechách, Vychování a vzdělávání slepců ve škole, J. Shwarz, O vychování, vzdělání a podporování slepců. Ale uvádí se, že se spíše v Hradčanském ústavu učilo podle knihy J. W. Kleina. Lehrbuch zum Unterricht der Blinden, vydané ve Vídni r. 1819. Dle Kleina se učilo až do 70. let 19. století.

Výuka byla v ústavu zavedena ze společensko-ideových důvodů. Vychovatelé učili chovance, aby se zbavili zlovyků, točení se na místě, správně chodit atd. Vzdělání vedlo k tomu, aby se chovanec stal člověkem bez komplexů a pocitu zbytečnosti.

Ve 30. letech byly ve škole tyto vyučovací předměty: náboženství, úvod do písemnictví, počítání z hlavy, počítání na tabuli vypouklými číslicemi, základy dějepisu, přírodopisu, zeměpisu, ručním pracím a technologii, ladění pian, zdravotní péče, měřičství, fyzika. Učební plán byl vcelku rozsáhlý a náročný. Chovanci se učili řemesla, která měli později vykonávat jako zaměstnání. Řemesla byla výdělečným prostředkem pro ústav. Ústav chtěl děti zaměstnávat tímto způsobem: pletení punčoch, košů ze slámy, loupání luskovin.

Problémem bylo, že výuka neprobíhala systematicky. Učitelé neměli osnovy pro výuku. Podle původních stanov se většina času měla věnovat na výuku řemesel, nebyl na to však dostatek specializovaných učitelů a výrobní materiál. Vyučovací osnovu tvořily předměty z okolí nebo události dne.

Helešická, Veselá (in Soldánová 2007) a Solarová, Šarbach (1992) uvádějí, že na konci 19. st. a v 1. pol. 20. st. se zavedl Braillov systém psaní a čtení, jinak se výuka nezměnila. Později se přizpůsobovala výuka více měšťanským školám. Hlavní důraz se kladl na hudební výchovu, jako přípravu na konzervatoř. Řemesla se už nevyučovala. V roce 1928 byl zřízen dvouletý hudební kurz. Hudební vzdělání vždy zajišťoval nějaký odborník, např. J. B. Foerster.

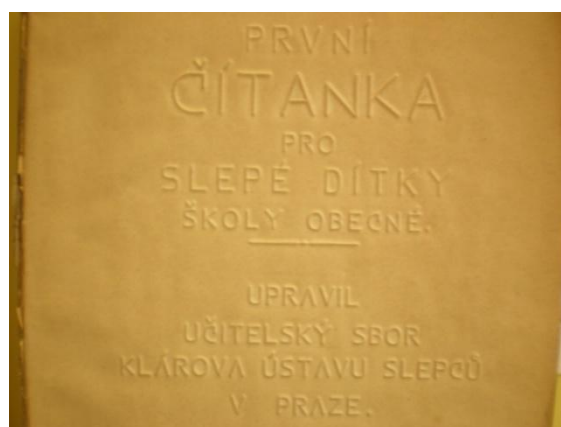
Roku 1907 byl obsah výuky první třídy takový: náboženství, vyučování jazykové, čtení, mluvnice, názorné vyučování, počty, psaní, zpěv, tělocvik, modelování z vosku, hlíny.

Roku 1928 vydalo ministerstvo školství a národní osvěty ČSR „Učební osnovy a výchovné směrnice pro školy pro nevidomé“. Výuka byla rozšířena o výtvarnou výchovu a tělocvik. Ze vzpomínek bývalých chovanců vyplývá, že se modelování a tělocviku moc nevěnovali. Notopis z Braillových značek později zanikl jako předmět. V 70. letech bylo vzdělání velmi obsažné, vyučovaly se ještě další nástroje. Vyučovala se hra na klarinet, housle, klavír, flétnu, basu. V roce 1948 vzdělávání nevidomých převzal Deylův ústav. Po převzetí Hradčanského ústavu státem se mnoho změnilo. Devítiletá škola pro nevidomé a slabozraké se změnila tak, že se vyučovalo podle stejných osnov jako na běžné základní škole. V učebním plánu pro slepé bylo navíc zahrnuto psaní a pracovní výchova, na tyto předměty byl kladen velký důraz. Ke konci 20. století žáci stále více používají elektrotechnické pomůcky, které jim usnadňují práci.

První učebnice v českém jazyce- 1. Česká čítanka

Poznámka autorky: všechny fotografie použité v této kapitole jsem nafotila v Muzeu ZŠ Jaroslava Ježka s povolením vedení školy

Vachtlová (in Soldánová, Mejzrová 2007) popisuje první učební pomůcky pro zrakově postižené na našem území. První česky tištěná čítanka byla napsána v roce 1895 Kleinovým písmem. Jmenovala se „První čítanka pro slepé dívky školy obecné“. J.W. Klein byl zakladatel a ředitel Vídeňského ústavu pro slepé. Vytvořil tedy vlastní druh reliéfní latinky už v roce 1809, kterou byla psána právě první česká čítanka pro nevidomé.

(Obrázek 1- První česky tištěná čítanka psaná Kleinovým písmem, foto- autorka)

Zmínku o prvních učebnicích psaných v češtině v Braillově písmu se dozvídáme díky Brněnskému ústavu pro nevidomé a to v roce 1905 a 1910. Tyto první učebnice byly tak velmi vzácné, že se sotva dostaly chovancům školy do rukou.

Jsou doklady i o jednotlivých pracovních reliéfních listech, které se používaly při výuce. Např. počítadlo s reliéfními číslicemi na zasouvacích, pohyblivých čtverečcích, dřevěné rozkládací mapy, jejichž autorem byl J. Bezečný. Aquina Sedláčková také vymyslela mnoho učebních pomůcek např. pomůcky pro matematiku, fyziku a to dvoj a troj rozměrné. Reliéfní zeměpisné a dějepisné atlasy autora Marko Vágnera, jenž byl dlouholetým učitelem na ZŠ Jaroslava Ježka.

V Muzeu ZŠ Jaroslava Ježka je mnoho pomůcek pro výuku zeměpisu např. reliéfní mapy a také pomůcky pro výuku přírodopisu- modely hmyzu, ptáků.

(Obrázek 2- Reliéfní mapa světa k výuce zeměpisu, foto-autorka)

(Obrázek 3 - Model hmyzu k výuce přírodopisu, foto-autorka)

Existují také prostorové pomůcky např. model budovy ústavu z roku 1930, který byl nejspíše vyroben rodičem některého dítěte.

V muzeu jsem našla i plánek Prahy s předpokládaným stářím z roku 1920. Plánek je popsán ve dvou jazycích.

Učebnice pro nevidomé a učební osnovy, tištěné v Braillově písmu, vydávalo ministerstvo opakovaně i po druhé světové válce. Dosud poslední série učebnic byla vydána v první dekádě 21. století.

První českou čítanku a různé další pomůcky jsou ke zhlédnutí v Muzeu ZŠ Jaroslava Ježka. Pomůcky jsou vystavené v otevíracích vitrínách, takže je možné si pomůcky a samotnou čítanku osahat.

Vyučovací jazyky v ústavu

Zpočátku se v ústavu vyučovalo jen německy. Z materiálu z roku 1847 se dozvídáme, že se v té době učila německy náboženská výchova. U ostatních předmětů to bylo tak, že se výuka jazyků střídala. Jeden týden se vyučovalo pouze německy a druhý týden pouze česky. Němčina však měla vždy přednost před češtinou. Češtinou se v ústavu mluvilo a vyučovalo až po založení republiky v roce 1918. (Solarová, Šarbach 1992)

1.4 Postupné zavedení Braillovy abecedy

K postupnému zavedení Braillova bodového písma došlo na přelomu 19. a 20. století. Někteří pedagogové se Braillovu písmu bránili, ale to jen proto, že se nechtěli učit další typ písma. A však odůvodňovali to tím, že bodové písmo nevidomé izoluje od lidí bez zrakového postižení. Pro české učitele byl tento typ písma až příliš revoluční. Za to někteří pokrokoví pedagogové a snaživí studenti o zavedení Braillova bodového písma velmi stáli. Adaptací Braillova písma se zabývali učitelé: Jan Schwarz, ředitel brněnského Ústavu pro nevidomé, Václav Novák, učitel v Klárově ústavu pro nevidomé a Václav Malý učitel v Hradčanském ústavu. Václav Malý vynalezl Pražskou tabulku, která se užívala k psaní Braillova písma.

V 50. letech se začal k psaní bodového písma využívat Pichtův psací stroj. Od 90. let 20. století se užívají počítače se speciálními programy a s Braillovým řádkem, které velmi usnadňují život nevidomým lidem. Braillovo písmo i nadále zůstává nedílnou součástí života nevidomých.

V roce 1879 Mezinárodní kongres učitelů nevidomých v Berlíně doporučil Braillovo písmo vyzkoušet. Braillovo písmo je v dokonalém souladu s fyziologií a psychikou vnímání hmatem. Při psaní se užívaly jednoduché šablony. Koncem 19. století vyrobil Martens desku, v které byly otvory připravené pro vsunování kolíčků. Takové tabulky se užívají i v dnešní době. Například existuje písanka jednořádková, dvouřádková i třířádková. Dnes je Braillovo písmo zavedeno po

celém světě. V Braillově písmu se tisknou knihy, časopisy, zakládají se zvukové knihovny. Braillovo písmo je hlavní pro rozvoj jazyka a kultury u nevidomých. (Vachtlová in Soldánová 2007)

1.5. Pomůcky na psaní, které se používaly v ústavu

V muzeu na ZŠ Jaroslava Ježka je velmi mnoho kompenzačních pomůcek, které jsou zajímavé, některé jsou velmi staré a po domácku vyráběné. Pomůcky jsou dřevěné, kovové, z provázků a odlévané. Některé jsou krásně vypracované, a i když jsou hodně staré, některé jsou stále funkční. Nalezneme zde mnoho tabulek pro výuku bodového písma, reliéfní obrázky předměty pro prostorovou orientaci - například dřevěný model ústavu. V muzeu je také vytaveno několik psacích strojů, které se používaly. Návštěva muzea je zajímavá, jsou zde vystavené i kroniky, do kterých se zapisovaly akce, které se na škole pořádaly, v kronikách jsou nalepeny fotky.

Tabulky

- V muzeu se dochovalo jedno písmenko z Kleinova psacího stroje, toto písmenko „J“ je důkazem, že tento stroj používali v tomto zařízení.

- Užívala se tabulka s ručně vydlabaným písmem a číslicemi. Pomůcka se využívala k výuce čtení v období Kleinova písma a to kolem roku 1900.

(Obrázek 4 - Tabulka k výuce písmen a číslic, foto - autorka)

- Další pomůckou je soubor amatérsky vyrobených písmen. Jedná se o určitý druh nástěnky.
- V muzeu je také k vidění pomůcka, podle které bylo vyučováno Kleinovo písmo. Je to kompletní sada písmen a gramatických značek. Rošt, do kterého se písmena

zasazovala se nedochoval. Tuto pomůcku zavedly řádové sestry. Pomůcka pochází z let 1850 – 1860.

- Tabulky pro výuku Huboldova písma. Používala se při přechodu z Braillova písma na latinku, aby byla umožněna písemná komunikace s vidomými.
- Huboldova kovová tabulka: používá se velká tiskací latinka a tužka. Vkládal se tam kopírovací plátěný papír, na který bylo možné psát tupou jehlou.
- Zachovala se i Huboldova tabulka na dopisování v němčině. Od české tabulky se liší tak, že tam nelze psát háčky a čárky.
- V muzeu se nachází domácí šestibodová tabulka (jednořádková) pro psaní bodového Braillova písma. Na zadní straně je datum 2. 8. 1922.
- Dále v muzeu najdeme jednu šestibodovou zvětšenou tabulku. Další tabulky jsou v běžném rozměru a pochází z let 1938, 1940, 1946

Psací stroje, které užívaly v ústavu

Psacích strojů je v Muzeu na ZŠ Jaroslava Ježka mnoho. Vybrala jsem si k popisu několik strojů, které mi připadaly nejzajímavější. Některé psací stroje jsou stále funkční, z některých se dochovaly jen části.

- V ústavu se používal Kleinův psací stroj. Doba užívání je asi z roku 1900. Byl původně určen pro písemný styk nevidomých.
- V muzeu nalezneme stroj, který se ve škole datuje od roku 1957, byl obouruční, nebo také pravoruční.
- Stroj Erika, který byl vyráběn obouruční, pravoruční, levoruční.
- Stroj z Německa Blindenstudienstalt, Marburg-Lahn, se používal v letech 1950-1965. Byl určen k psaní zkratkopisu. Psací stroj byl vybaven kartonovým obalem, který zamezoval velkému hluku.
- Dále v muzeu nalezneme sedmibodový psací stroj, který se užíval při výuce obsluhy dálkopisů.

(Obrázek 5 - Psací stroje v Muzeu ZŠ Jaroslava Ježka, foto-autorka)

- Stroj z konstruktérské firmy Pichta, měl sloužit k písemné komunikaci mezi vidomým a nevidomým. Stroj jednoduchým způsobem převádí z Braillova písma do latinky.
- Bodový slepecký stroj, který píše na pásku. Tento stroj se hodí pro zkratkopis. Byl vyroben po roce 1945. Výrobce J.M Glauser v Londýně.
- Po roce 1989 došlo ke změnám a Češi si chtěli vyrábět vlastní stroje pro nevidomé, vznikala a zanikala družstva.

Vznikaly nové stroje v černém provedení a také nové stroje typu Monika. Slovenský Tetrapoint a Německá Erika měly v této době úspěchy.

Dnes se používá Perkins Trailer z USA, který je spíše poskytován jako dar.

(Informace a fotografie jsem získala v Muzeu ZŠ Jaroslava Ježka)

2. Současná výuka na ZŠ Jaroslava Ježka

V současné době ZŠ Jaroslava Ježka provádí komplexní péči o zrakově postižené dítě. V tomto zařízení se nachází mateřská škola, základní škola, základní škola praktická, praktická škola, umělecká škola pro zrakově postižené, internát, školní družina a klub, speciálně pedagogické centrum.

Vzdělávání dětí se zrakovým postižením nalezneme v zákoně č. 561/2004 Sb. §16 *Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Zákon uvádí, že „dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním. Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.“*

Dle odstavce 6, §16 zákona 561/2004 Sb. *„mají děti, žáci a studenti se zdravotním postižením právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení*

Dle odstavce 7, §16 zákona 561/2004 Sb. *děti, žáci a studenti se zdravotním postižením mají právo bezplatně užívat při vzdělávání speciální učebnice a speciální didaktické a kompenzační učební pomůcky poskytované školou.*

V odstavci 7 dále nalezneme poznámku o tom, *že dětem, žákům a studentům, kteří nemohou číst běžné písmo zrakem, se zajišťuje právo na vzdělání s použitím Braillova hmatového písma.*

(Zákon 561/2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.)

2.1 Zásady výuky nevidomých dětí

Při výuce žáků se zrakovým postižením, je třeba dodržovat určité zásady, jelikož žáci se zrakovým postižením potřebují speciální přístup učitele a používají speciální pomůcky.

Keblová (1996) uvádí tyto zásady:

- důležité je tematické propojení výuky různých předmětů, hledání souvislostí
- názornost – ve využívání praktických ukázek, zvuků, modelů dávat předměty do rukou, tím žákům umožníme vícekanalového učení, tzn. učení všemi smysly. Názornost můžeme uskutečnit hned v několika předmětech - v zeměpise, biologii (modely vycpaných zvířat, reliéfní mapy, reliéfní obrázky).
- využití skupinové práce a pomoci ostatních spolužáků, tím podpoříme i kolektivní klima
- učitel by měl být ochoten upravovat učební texty dle potřeb žáků a studentů (zvětšit písmo, osvětlení)
- dát dětem více času při cvičeních a testech
- důležitá je verbalizace všeho důležitého i poznámek na tabuli, hláskování neznámých termínů a jmen
- respektování potřeb žáka, (zvětšené písmo, dostatek času) avšak neslevujeme ze svých požadavků
- kontrola zápisu učiva u mladších žáků
- žák by měl sám upozorňovat učitele na to, co zvládá, aby poskytl učiteli zpětnou vazbu, zda porozuměl probrané látce
- využití hraní role, pantomimy, práce s výukovými programy na PC
- podpora komunikačních dovedností (u žáka podporujeme písemný i ústní projev)
- pomoci žáku v ukládání informací a kompletaci textů, naučit strategii vyhledávání informací a práci s nimi s využitím speciálních pomůcek

2.2 Specifika výuky nevidomých dětí

Výuka nevidomých dětí má svá specifika. Učitel musí při výuce myslet na to, že dítěti chybí možnost vizuálního vnímání, každý učitel si musí vytvořit strategii práce s nevidomými dětmi.

Specifiky výuky se zabývá Hamadová, Květoňová, Nováková (2007) ve své publikaci a uvádí tyto zásady, na které je nutné se zaměřit při výuce:

- Strategie práce: každý učitel si musí najít svou strategii práce při výuce zrakově postižených žáků. Doporučuje se, aby si učitel popovídal s žákem o jeho dovednostech a o jeho prosbách, o pomůčkách, které mu vyhovují a pomáhají.
- Absence vizuálního vidění: dalším specifickým rysem výuky je to, že dítě vizuálně nevnímá. Ve většině předmětů je to velký problém. Největší problém však nastává v předmětech, jako je biologie, zeměpis, geometrie, chemie. V biologii a zeměpise se tento problém kompenzuje například pomocí modelů zvířat, reliéfních map. V matematice se užívají trojrozměrné modely. Samozřejmě vše by mělo být doprovázeno mluveným slovem učitele, vysvětlováním.
- Více se zaměřovat na ústní a i písemný projev: učitel by měl hláskovat slova, která jsou odborná, nebo, která děti neznají. To platí hlavně u předmětů humanitních a při výuce jazyků. Důraz by měl učitel klást na ústní projev, který je důležité trénovat
- Braillovo písmo: děti s postižením zraku používají texty v Braillově písmu. Užívají k zápisu Braillova písma Pichtův psací stroj. Dále pracují s počítačem, který má hlasový výstup nebo Braillský řádek. Braillovo písmo se tiskne na Braillské tiskárně.
- Celkový rozvoj dítěte: bereme v úvahu celkový rozvoj osobnosti dítěte. Jedná se o specifické kompetence jako je: schopnost práce s pomůckami, prostorová orientace.
- Dalším důležitým bodem je používání kompenzačních pomůcek. Existuje několik dělení kompenzačních pomůcek na optické (brýle, lupy), neoptické (hodinky, rozlišovače barev), elektronické (Braillský řádek). Kompenzační pomůcky jsou nezbytné při výuce nevidomých dětí.

2.3 Hmatové vnímání u nevidomých dětí

Hmat je jedním z 5 smyslů, na který se každý den spoléháme. U lidí nevidomých je nepostradatelným pomocníkem v jejich životě. Nevidomý lidé poznávají svět hlavně pomocí hmatu, proto je nutné jejich hmat pravidelně trénovat.

„Hmatové vnímání kompenzuje bezprostřední poznávání okolního světa nejen u nevidomých, ale i u částečně vidících.“ (Hamadová, Květoňová, Nováková, 2007, s.62)

Keblová (1999) uvádí tři formy hmatového vnímání

- Pasivní hmatové vnímání vzniká podrážděním receptorů kožního analyzátoru při položení ruky na určitý předmět, který chceme zkoumat. Pasivním hmatovým vnímáním je možné vnímat fyzikální a prostorové vlastnosti předmětů jako například: teplotu předmětu, tvar, velikost předmětu.
- Aktivní hmatové vnímání (optika) je výsledek aktivního poznávání a ohmatávání předmětů pomocí pohybu ruky po předmětu. Aktivní hmatové vnímání umožňuje získat informace o vlastnostech předmětu, jeho obrysu, nebo tvaru předmětu a tím získat celkovou představu, jak předmět vypadá.
- Zprostředkované (instrumentální) hmatové vnímání se využívá při zkoumání okolí a předmětů. Takovým základním nástrojem zprostředkovaného vnímání může být bílá hůl.

Hmatové vnímání je velmi náročné časově. Vyžaduje velké psychické úsilí a rychle dochází k únavě, proto bychom děti neměli přetěžovat.

2.4 Čtení bodového písma

Většina nevidomých lidí používá ke čtení Braillovo písmo. Braillovo písmo se často učí i děti slabozraké, jelikož se jejich zrakové postižení může postupem času zhoršit. Braillovo písmo je bodové písmo, k jehož přečtení je třeba výborně trénovaný hmat. Autorem tohoto bodového písma byl nevidomý Louis Braille.

Trénovat bodové písmo začínají děti již v mateřských školách. U dětí používáme figurkový šestibod a učíme ho základním pojmy jako např. vpravo, vlevo, nahoře,

dole, vedle. Figurkový šestibod zahrnuje různé postavičky, zvířátka a předměty, které se vkládají do jednotlivých bodů figurkového šestibodu.

Jak uvádí Keblová (1999) Braillovo písmo je systém šesti bodů, které jsou reliéfně raženy na tvrdší papír. Braillovo písmo nám umožňuje 63 bodových kombinací.

Písmu čtou nevidomí konečky prstů a každý prst ruky plní jinou funkci:

- ukazovák pravé ruky má funkci vyhledávací
- ukazovák levé ruky upřesňuje vjemy, které nevidomý člověk získal
- palec plní funkci opěrnou
- prsty pravé ruky hmatají řádku a prsty ruky levé hledají řádku další

Hmatové čtení je 3-4 krát pomalejší než běžné čtení.

Zápisem Braillova písma se zabývají autorky Hamadová, Květoňová, Nováková (2007) a ve své publikaci zmiňují, že Braillovo písmo se zapisuje nejčastěji na Pichtově psacím stroji. Braillovo bodové písmo je možné tisknout na Braillovské tiskárně. Dnes se užívá velmi oblíbený Braillovský řádek, který se připojuje k počítači a převádí textové informace z obrazovky do Braillova písma. Z důvodu finanční náročnosti Braillovského řádku je využíván hlavně na školách středních a vysokých pro kontrolu zápisu.

Dále se využívá Digitální čtecí zařízení pro nevidomé je to „*Jednouúčelová aplikace počítače se zabudovaným scannerem a hlasovým výstupem. Umožňuje též digitalizaci textů pro počítače*“ (Keblová 1995, s. 22).

Problémy se čtením a dyslexie u dětí se zrakovým postižením

Specifickým poruchám učení u nevidomých dosud nebyla v naší odborné literatuře věnována velká pozornost. Specifické poruchy učení/čtení se objevují u dětí nevidomých, jež jsou velmi podobné dyslexii vidících žáků.

Greaney, Reason (1999 in Helebrantová 2011) uvádějí, že část nevidomých dětí má problémy při učení se čtení Braillovu bodovému písmu. Některé děti tento systém vůbec nepochopí. Autoři řeší, co způsobuje dyslexii u nevidomých dětí, zda

je to složitost Braillova písma, nebo nedostatek zájmu, nebo role fonologických procesů.

E. Johnson (2010 in Helebrantová 2011) připomíná, že problémem u nevidomých žáků s poruchou učení může být špatná a pozdní diagnostika jejich specifických potřeb. Pak bohužel může dojít i k tomu, že porucha učení je prisuzována zrakovému postižení, takže místo toho, aby byla diagnostikována porucha učení, za příčinu potíží je stanoven špatný zrak.

Helebrantová (2011) ve své přehledové studii zabývá dyslexií u nevidomých, kde uvádí, že nevidomé děti se setkávají s písmem většinou až ve škole, zatím co děti vidící od malička mají možnost sledovat nápisy na plakátech, nadpisy při prohlížení knih, časopisů, nápisy na obchodech. Tím pádem u nevidomých dětí dochází k patrnému zpoždění ve vývoji čtení. Čtení bodového je navíc mnohem složitější, než čtení tištěného textu. Velmi důležité je rané vzdělávání například na figurkovém šestibodu, aby se nevidomé děti ve škole rychleji naučily Braillovo bodové písmo.

V. Preda (2009 in Helebrantová 2011) se zabýval prevencí poruch čtení Braillova písma. Byly navrženy 3 programy:

a) usnadnit rozvoj hmatově-kinestetických schopností již od předškolního věku

b) urychlit rozvoj obouruční techniky čtení

c) řešit problém fonologického deficitu rozvojem fonologického uvědomění

Součástí programu byla slovní a psaná cvičení k rozvoji fonologického uvědomění:

- slovní cvičení, která zahrnovala detekci počáteční souhlásky nebo souhláskové skupiny ve slově;
- písemná cvičení s rýmujícími slovy;
- ústní spojování párů rýmujících se slov;
- asociace různých fonémů k vytvoření slov (písemně);
- ústní rozčleňování slov na příslušné fonémy;
- ústní cvičení s vypuštěním počátečního nebo konečného fonému;
- sborové opakování a individuální písemné zaznamenávání sloky nebo hádanky nadiktované učitelem (písemně i ústně).

Arter (2000 in Helebrantová) se zabývá studií prováděnou na 12 nevidomých dětech, jež jsou bystré v ostatních předmětech, avšak mají problémy se čtením. Z výsledků vyplývá, že děti měly sekvenční problémy, které měly vliv na čtení, psaní, hláskování, 10 z nich mělo problémy v pravolevé nevyhraněnosti. To se projevilo v níže uvedených oblastech:

- potíže v ustavení laterality a dominance ruky
- význačná nejistota a zmatenost ohledně pravo/levé strany
- problémy v orientaci spojené s pravo/levou nevyhraněností
- reverze/inverze písmen při čtení

Helebrantová (2011, s. 53) shrnuje, že převážná část výzkumů potvrdila, že nevidomí žáci mají problémy se čtením, s fonologickým uvědoměním a hmatovým vnímáním. *„Jak hmatová citlivost, tak sluchová ostrost jsou základem schopnosti fonologického uvědomění a jsou nezbytné k vyřešení části logografické povahy Braillovského pravopisu.“*

2.5 Kompenzační pomůcky při výuce českého jazyka

Keblová (1999) uvádí, jak kompenzovat částečnou a úplnou ztrátu zraku.

- Částečnou ztrátu zraku lze kompenzovat zvětšením písma, jednoduché černé kontury, syté kontrastní barvy. K psaní se užívají fixy. Nezbytný je také stolek se zdvižnou deskou a dobré osvětlení.
- Úplná ztráta zraku lze kompenzovat převodem textu do podoby vnímatelné hmatem, nebo sluchem. K tomu se používají pomůcky jako:
 - tabulky, které se užívají na psaní Braillova písma
 - kancelářské psací stroje s výstupem v Braillově písmu
 - speciální učebnice psané v Braillově písmu
 - audio nahrávky

Dnes existují moderní elektronické přístroje, které velmi usnadňují život dětem se zrakovým postižením. Jsou to například přístroje, které převádějí černostisk do reliéfní latinky (Optacon), nebo přístroje, které počítačovým programem zvětší písmo na obrazovce počítače, nebo jej převedou do hlasové nebo hmatové podoby.

Učební pomůcky pro zrakově postižené žáky, které se užívají při práci v českém jazyce i jiných předmětech. (Keblová, 1999, s. 6-9)

- optické pomůcky: hyperokuláry, zvětšovací lupy
- neoptické:

A)Klasické pomůcky

a) školní potřeby: papír pro psaní Braillova písma, kroužkové bloky pro nevidomé, zakládací desky, fólie ke kreslenkám, šablony pro psaní černostiskem, popisovací plastové tabulky, šablony dopisové, šablony na obálky, šablony na dopisy, pořadače, slepecký psací stroj (Pichtův), pracovní stůl se zdvižnou pracovní deskou a osvětlením, podstavce a držáky na knihy a sešity

b)textový materiál: mapy se silnými konturami, učebnice v Braillově písmu, reliéfní materiál

c)zvukové a auditivní nahrávky: zvuková a audiovizuální záznamová technika, zvukové záznamy výukových materiálů, výukové videozáznamy

B)Moderní elektronické pomůcky: magnetofon, kapesní kalkulátor s hlasovým výstupem, elektronický přenosný záznamník s hlasovým nebo hmatovým výstupem (Eureka), hlasový výstup k osobnímu počítači, digitální čtecí přístroj pro nevidomé s hlasovým výstupem (Sunrise)

- Pomůcky pro výuku českého jazyka
- figurkový šestibod
- kostkový reliéfní šestibod
- kolíčková písanka I. velikosti
- tabulky (písanky) jedno a víceřádkové
- Hradecká tabulka
- bodové kleště
- pracovní listy pro čtení Braillova písma
- reliéfní obrazový materiál
- reliéfní abeceda
- sada textilních písmen

Keblová (1999, s. 15-18) ve své publikaci popisuje blíže některé neoptické pomůcky, které žáci užívají při hodině českého jazyka.

- Figurový šestibod je neoptická pomůcka, která slouží k nácviiku Braillova bodového písma. Je to tabulka se šesti body, v nichž jsou sklápěcí figurky. Sklápěním a vztyčováním figurek nacvičujeme jednotlivá písmena. Figurky mohou být také vyndavací.

- Količková písanka I. velikosti (šestibod) slouží k nácviiku Braillova písma. Destička je z plastu, ve které jsou navrtány díry ve dvou řadách pod sebou – šest otvorů. Do otvorů se zasouvají kolíčky a děti skládají písmena v Braillově písmu.

- Količková písanka II. velikosti slouží k nácviiku „psaní“ Braillovy abecedy. Je to deska z plastu, v níž jsou navrtány díry, do kterých se strkají dřevěné, nebo plastové kolíčky a vytvářejí se jednotlivá písmena. Na řádcích se píše a čtou slabiky, slova, krátké věty.

- Pracovní listy pro čtení Braillova písma jsou fólie vyrobené z umělé hmoty, na těchto fóliích jsou vytlačena písmena. Pracovní listy slouží k nácviiku čtení Braillovy abecedy. Písmena abecedy jsou ve skutečné velikosti běžně užívaného slepeckého písma.

- Pražská tabulka slouží k psaní bodového písma. Sestává se ze dvou kovových desek, které jsou spojeny pantíky. Mezi výše uvedené kovové desky se vkládá papír. Horní deska je rozdělena do řádků a dolní deska má vyhloubeniny na vytlačování jednotlivých bodů, které se vytlačují bodátkem. Bodátkem je jehla upevněná v držátku. Na této tabulce se píše zprava doleva a zrcadlově převráceně. Před čtením se papír vyndá, obrátí se a čtenář čte písmo hmatem.

- Pichtův psací stroj slouží k psaní bodového písma. Při psaní jsou body vytlačovány do papíru ze spodu a tvoří pozitiv, který lze číst hmatem. Tento se

skládá ze sedmi kláves, se šesti klávesami se píše body, sedmá klávesa má funkci mezerníku. Pichtův psací stroj se vyrábí ve verzi „pravo“, „levo“, „obouručný“.

- Magnetofon/CD přehrávač se využívá pro čtení zvukových knih, učebních textů, beletrie na kazetách nebo CD. Zvukové knihy půjčuje například Macanova knihovna v Praze.

- Eureka je malý přenosný počítač s programy a hlasovým výstupem. Zápis se provádí šesti klávesami a mezerníkem podobně jako na Pichtově psacím stroji. Pro tisk se připojuje tiskárna černotisková nebo bodová. Zařízení je vhodné na vypracování domácích úkolů na druhém stupni základní školy.

- Optacon je univerzální čtecí přístroj, s jehož pomocí můžeme číst všechny druhy a typy písma. Nevidomé dítě čte levým ukazováčkem a pravou rukou ukazuje kamerou po textu. Aby mohl člověk užívat tento stroj je zapotřebí zcvik specialistou.

3. Četba a poslech u zrakově postižených dětí na ZŠ

Jaroslava Ježka

Četbu lidé se zrakovým postižením ve většině případech mají velmi rádi a také poslech mluveného slova. Mluvené slovo má velký vliv na každého člověka, natož pro lidi se zrakovým postižením, kteří jsou na sluchu prakticky závislí.

3.1 Význam mluveného slova a sluchu u nevidomých

Tvrzení mnoha vidících lidí o lepší citlivosti sluchu nevidomých jsou neopodstatněná. Rozdíl však spočívá v tom, že nevidomý člověk aktivněji využívá sluch, oproti člověku vidícímu. (Hamadová, Květoňová, Nováková, 2007).

Keblová (1999) uvádí, že sluchem přijímáme až 15 procent informací z okolního prostředí. Vnímání řeči, člověku umožňuje dorozumět se, předávat poznatky, vědomosti a také je přijímat. Vnímání neartikulovaných zvuků jako je hudba, poskytuje nevidomým příjemný estetický zážitek.

U dítěte se zrakovým postižením je nutné začít co nejdříve rozvíjet sluchové vnímání, přičemž Keblová (1999) uvádí, že bychom se měli zaměřit na tyto oblasti:

- rozvoj sluchové paměti
- osvojení si běžných sluchových dovedností
- vychovávat dítě k uvědomělé sluchové pozornosti
- dítě učit k tomu, aby si osvojilo specifická kritéria pro hodnocení projevů okolního světa

Děti se zrakovým postižením by se měly učit slyšet a sledovat rozhovor, rozeznávat co se říká, poznat osoby podle hlasu, hlasy také mohou dítěti pomoci orientovat se v prostoru.

Řeč má pro zrakově postižené dítě větší význam, než pro zdravé dítě. U těžce zrakově postižených se dá mluvit o kompenzačním významu řeči.
(Hamadová, Květoňová, Nováková, 2007)

Význam sluchu a mluvené řeči je pro nevidomé děti obrovský. Díky mluvenému slovu mohou navazovat vztahy s lidmi. Mluveným slovem můžeme dětem dodat odvalu, můžeme je pochválit, povzbudit utěšit, což je velmi důležité.

3.2 Audio nahrávky knih a jejich působení

Knihy jako takové mají vliv na lidi obecně. Knihy v namluvené podobě zná snad každé dítě. Většina dětí usíná při poslechu pohádky z nějakého přehrávače. Pro děti se zrakovým postižením mají audio nahrávky knih vliv o něco větší, než u dětí bez zrakového postižení. Pro děti se zrakovým postižením jsou audio nahrávky knih velkým usnadněním, protože čtení knih tištěných Braillovým písmem je náročnější na čas a na únavu. U poslechu se děti tak neunaví a také si dokážou mnoho zapamatovat. Poslech je pro ně příjemný, mohou si představovat příběh a tím rozvíjet svou představivost a paměť.

Existují internetové stránky, které nabízejí knihy v elektronické podobě. Tímto se zabývá například Tyfloservis, o.p.s. Knihu je možné číst na Braillovém řádku, nebo si na počítači pustit hlasový výstup.

U dětí je nutné rozvíjet vztah k četbě, ať k četbě v podobě audio nahrávek, či k četbě tištěných knih v Braillově písmu. Je dobré s dětmi společně poslouchat a případně jim rovnou vysvětlit slova, která nepochopily.

„U nevidomých někdy pozorujeme extrém nazývaný verbalismus nevidomých.“(Hamadová, Květoňová, Nováková, 2007)

3.3 Četba u dětí se zrakovým postižením a užití Braillovy abecedy

Četba je pro nevidomé dítě velmi důležitá, ba až nenahraditelná. Bodové písmo se stále hojně používá. Zvukové nahrávky, nebo digitální hlas v počítači má svůj velký význam, ale četbu bodového písma nemůže zastoupit. Pro nevidomé děti je dobré číst bodové písmo, jelikož trénují hmat, který je pro jejich život tolik podstatný.

Braillovo písmo má podobnou funkci jako běžné písmo a má ještě jednu funkci, a to funkci již výše zmíněnou- funkci hmatovou, rozvíjí hmat dětí s postižením zraku a stále ho trénuje. (Bodové knihy, 2010)

V České republice existují knihovny, které nabízejí knihy psané v Braillově písmu, nebo elektronické knihovny, ze kterých si zrakové postižený člověk objedná knihu a přečte si ji z počítače pomocí Braillovského řádku, popřípadě pomocí hlasového digitálního výstupu, nebo si ji pustí v CD přehrávači.

Například knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana nabízí lidem a dětem se zrakovým postižením k zapůjčení texty v digitální podobě, zvukové záznamy, reliéfní obrázky, časopisy psané bodovým písmem. Časopis určený pro děti školního věku, který vydává a vyrábí knihovna K. E. Macana se jmenuje Záškolák. Tato knihovna nabízí i bodové knihy na prodej. Děti zde najdou mnoho pohádek a dívčích románů. (Knihovna a tiskárna pro nevidomé K.E. Macana)

Četbou si děti vytváří vztah ke kultuře, rozvíjí svou představivost a paměť, mohou na chvíli zapomenout na starosti a pomořit se do světa příběhů, čar a kouzel.

3.4 Hmatové knihy

Knihy jsou důležité pro každé dítě. Existují bodové knihy pro děti, ale není tam dostatek hmatových ilustrací. Malým dětem více vyhovují hmatové knihy s ilustracemi. Maminka jim při prohlížení vysvětluje a vypráví a to je případ, kdy

dítě vnímá knihu hmatem i sluchem. Zatímco bodovou knihu s příběhem by vnímalo jen sluchem.

Hmatové knihy pro děti byly pomalu nedostatkovým zbožím, ale v posledních letech dochází ke změně. Nevidomé děti také velmi rády čtou, ale knih s hmatovými ilustracemi je velmi málo a jsou velmi drahé. Naštěstí však vznikl projekt Tactus, který se zabývá tvorbou hmatových knih, které pak mezi sebou soutěží a ty nejlepší knihy jsou vydávány a rodiče je mohou koupit svým dětem. Soutěžní díla jsou po vyhlášení výsledků soutěže předána do knihovny k půjčování. Od roku 2000 se konají každoroční mezinárodní soutěže s názvem Typhlo&Tactus o nejlepší hmatové knihy. Soutěže se konají i v České republice každé dva roky od roku 2007 pod názvem Tactus.

Půjčovna Asociace rodičů a přátel dětí nevidomých a slabozrakých v ČR, o.s., půjčuje knihy ze soutěží Tactus a Typhlo&Tactus. Hmatové knihy lze také půjčit v knihovně K. E. Macana. Pro mimopražské děti je možné knihy z půjčovny doručit poštou.

Cílem je, aby knihy mohly využívat jak děti nevidomé, tak děti vidící. Například je to vhodné v situaci, kdy nevidomé dítě má sourozence bez postižení zraku.

Hmatové knihy není jednoduché vyrobit, měly by mít určité náležitosti, proto projekt Tactus tvůrcům nabízí odborné poradenství a semináře.(Tactus, 2011)

Já sama jsem měla v ruce několik soutěžních knih z projektu Tactus a mohu říci, že byly velmi zajímavé. Byly z různých materiálů, dřevěných, látkových, papírových. Obrázky v knihách byly pošité z různých druhů látek, z různých druhů hmot, například v knihách byly našité figurky z umělé hmoty. Není jednoduché vyrobit knihu, která by splňovala všechna přísná pravidla soutěže.

- Náležitosti, které by měla hmatová kniha mít:

Stránky (Tactus, 2011) uvádějí náležitosti, které by hmatová kniha pro děti měla obsahovat. Tato pravidla pro výrobu jsou z knihy od Poly Edman TACTILE GRAPHICS, jejíž důležité úryvky jsou na stránkách Tactus.wz.cz

- při výrobě hmatových knih využívat materiály, které jsou pro děti známé
- obrázky z různých materiálů jako je např. látka, smirkový papír, kov, kůže

- materiál by se měl podobat opravdovému předmětu
- zapojit lze i čich, k tomu se využívají škrabací nálepky, sušené bylinky v pytlíčku, sušené květiny
- zapojit lze i sluch pomocí různých hracích čudlíků ,například z hracích pohlednic či přání
- jednoduchost obrázků je důležitá pro pochopení
- používají se prvky jako otevírací obálky, schránky, okna
- jako vlasy postavy se doporučuje užívat pravou nebo umělou srst
- oči se vytvářejí pomocí korálek
- zuby se dají vytvořit nalepením rýže do úst
- oblečení (látku) lepíme na kartonový papír, ale necháváme tam záměrně záhyby, protože ani ve skutečnosti látka těsně nepřiléhá, pod oblečení můžeme nalepit tenkou vrstvu molitanu
- užívají se různé druhy smirkového papíru
- při vytváření těla zvířat se užívá srst
- fousky se tvoří z tenkého drátku

4. Hodina českého jazyka a aktivity s českým jazykem spojené

V této kapitole se pokusím shrnout poznatky, které jsem načerpala při praxi na Základní škole Jaroslava Ježka. Měla jsem možnost pomáhat při výuce českého jazyka. Opravovala jsem s dětmi domácí úkoly z českého jazyka a hrála hry na procvičování gramatických jevů. Osobní zkušenost s dětmi je velkým přínosem.

4.1 Průběh hodiny českého jazyka

Výuka českého jazyka na 1. stupni základní školy

Budu popisovat výuku českého jazyka ve 2. a 3. třídě. Tyto dva ročníky jsou spojené. Výuka probíhá podobně jako na běžné základní škole, s tím rozdílem, že děti místo do sešitu píší na Pichtově psacím stroji. Některé děti se zbytky zraku píší do sešitu, který má velké mezery a mají stůl se sklápěcí deskou. Začátek hodiny je všude stejný, děti se postaví, aby pozdravily paní učitelku. Poté jim paní učitelka vysvětlí, co budou v hodině probírat. Cílem hodiny bylo procvičit vyjmenovaná slova ústně i písemně (diktátem) a opozita. Zaujala mě hra, kterou děti hrály na začátku hodiny. Hra spočívala v tom, že si děti podávaly gumovou žárovku a ten, kdo měl v ruce žárovku, musel rychle odpovědět na otázku, aby ho žárovka nespálila. Otázky dětem dávala p. učitelka. Jednalo se o slova, ve kterých píšeme „y“ a „i“ .

Ve zbývajícím čase děti psaly diktát, některé děti na Pichtův psací stroj, jiné do sešitu. V poslední části hodiny paní učitelka rozdala dětem papírky, na každém papírku bylo jedno slovo. Byla to hra na procvičování opozit (slov opačného významu). Jedno dítě mělo na papírku napsáno slovo „hezký“ a muselo hledat jiné dítě, které tam bude mít napsáno slovo opačného významu, tedy slovo „ošklivý“ a tyto děti, když se najdou, vytvoří dvojici. Paní učitelka mi říkala, že hry hrají často a hru se žárovkou hrají na počátku každé hodiny. Děti jsou šikovné jejich znalosti jsou obdobné jako u dětí na běžné základní škole.

Výuka českého jazyka na 2. stupni základní školy

Pozorovala jsem výuku českého jazyka v 8. a 9. třídě. Tyto dva ročníky jsou spojené z důvodu nenaplněné kapacity. Výuka probíhala podle učebních osnov. Žáci mohli používat zvětšovací lupy a Pichtovy psací stroje, každý podle druhu svého zrakového postižení. Paní učitelka respektovala zásady a specifika zrakově postižených dětí při práci s nimi. Na počátku každé hodiny českého jazyka se děti postavily a pozdravily paní učitelku. Paní učitelka motivovala třídu k práci. Sdělila jim, jakou látku budou probírat. Třída společně zkontrolovala domácí úkoly. Poté se začala vykládat látka.

Například v hodině **literatury** si povídali o nějakém literárním období. Paní učitelka většinou pro děti měla připravené vytištěné poznámky, aby nemusely psát a mohly jen poslouchat. Poznámky měla paní učitelka vytištěné černotiskově nebo na Braillovské tiskárně. Paní učitelka dětem charakterizovala období romantismu, mluvila o jednotlivých představitelích, následně předčítala ukázky z děl nejdůležitějších osobností romantismu. Děti také mají zadanou povinnou četbu a píší si čtenářský deník, který jednou za čas odevzdávají na kontrolu.

V hodině českého jazyka - **mluvnice** se také na začátku hodiny kontrolují domácí úkoly a poté většinou píší diktát, nebo se učí další gramatické jevy, nebo procvičují. Mě zaujala hodina, ve které se psal diktát. Některé děti psaly na Pichtův psací stroj, jiné psaly do počítače. Paní učitelka nejprve přečetla celý diktát. Následně ho četla po jednotlivých větách každou větu opakovala. Některé děti během diktátu zjistily, že špatně napsaly slovo, nebo že ho napsaly dvakrát, paní učitelka přišla k dítěti, pomohla mu takové slovo vymazat. Byla dětem velmi nápomocná. Nakonec dětem ještě jednou přečetla celý diktát a pak si vybrala papíry. Dětem, které psaly diktát do počítače, ihned diktát zkontrolovala, objasnila chyby a dala jim známku. Dětem, které psaly na Pichtově psacím stroji také diktáty zkontrolovala a dala známku do žákovských knížek. Při hodnocení byla paní učitelka velmi benevolentní, nehodnotila překlapy, ale hodnotila gramatické chyby. Každému dítěti paní učitelka vysvětlila, proč je to chybné. Vždy se ptala, zda to chápou.

4.2 Soutěže, které se týkají českého jazyka

•**Soutěž v psaní na klávesnici** – při této soutěži nejprve probíhá školní kolo, z kterého jsou vybráni ti nejlepší, kteří postupují do dalšího kola, které se v tomto školním roce konalo na Gymnáziu pro zrakově postižené a Střední odborné škole pro zrakově postižené na Praze 5.

V tomto školním roce například získala druhé místo v soutěži dívka, ze ZŠ Jaroslava Ježka, která za minutu zvládla 282 úhozů.

•**Braillový klíč**- je čtenářská soutěž, které se účastní děti ze Základní školy Jaroslava Ježka. Soutěž spočívá v tom, kdo přečte nejvíce slov za dvě minuty. Text je psán Braillovým písmem a čten hmatem. Děti, které jsou nejúspěšnější se zúčastní druhého kola, které se koná v Brně. Měla jsem možnost mluvit s jedním chlapcem, který se účastnil této čtenářské soutěže a měl to štěstí, že postoupil do druhého kola, které se konalo v Brně a získal odměnu v podobě plyšové hračky. Chlapec mi vyprávěl, že to byl pro něj veliký zážitek, cesta do Brna, setkání se s novými lidmi a vůbec to, že něco dokázal vlastní pílí a dostal se do jiného města, do jiného neznámého prostředí.

Soutěž je rozdělena do 5 kategorií, kategorie se dělí po ročnících od 5. do 9. ročníku, s tím že poslední kategorie se týká práce s textem na počítači. V tomto školním roce dvě děti ze ZŠ Jaroslava Ježka získaly v Brně 3. místo

•**Přehlídka dětských recitátorů** se koná také na ZŠ Jaroslava ježka. Soutěž spočívá v tom, že dítěti je vybrána nějaká báseň nebo povídka, kterou později přednáší na školním kole soutěže. Některé děti mají své oblíbené básně a vyberou si sami, jiným dětem pomůže s výběrem některá s p. učitelek. Jedna dívka z 9. třídy, která mi o recitátorské soutěži vyprávěla a svěřila se mi i s tím, že postoupila do dalšího kola. Paní učitelky vybraly ty nejlepší recitátory a pojedou s nimi na soutěž Butovické veršování.

•**Butovického veršobraní** se také budou účastnit žáci ze ZŠ Jaroslava Ježka, kteří byli vybráni v recitátorské soutěži. Butovické veršování je určeno pro žáky 8. a 9. tříd. Žáci si mohou vybrat ze třech literárních druhů : z poezie, prózy a dramatu.

Vítěz bude samozřejmě odměněn nějakou cenou. Soutěž je určena pro děti zrakově postižené z různých škol. Dívka, ze ZŠ Jaroslava Ježka, která se připravuje na tuto soutěž, mi sdělila, že už teď má velkou trému, ale trénuje, aby ukázala, že i nevidomé děti mohou dělat věci jako děti bez zrakového postižení.

- **Poetického setkání** se také každoročně účastní děti ze ZŠ Jaroslava Ježka. Učitelé vyberou dvě nejlepší děti, které mají nejzajímavější a nejpůsobivější přednes a poté se účastní Poetického setkání v Praze.

4.3 Kulturní akce, které děti navštěvují

Žáci Základní školy Jaroslava Ježka se během roku účastní různých kulturních akcí, které se týkají českého jazyka. Jsou to akce typu divadla, koncerty a besedy se známou osobností.

Informace k této podkapitole jsem našla na webových stránkách ZŠ Jaroslava Ježka (skolajj, 2012) kde jsou uvedeny komentáře dětí k jednotlivým kulturním akcím.

Divadelní představení

V tomto školním roce žáci navštívili několik divadelních představení, jako jsou například „Ekologická zahrada“ v Divadle Komédie, „Lakomá Barka“ v divadle ABC, dále žáci mohli vidět divadelní hru „Hon na Jednorožce“ v divadle Minor.

V den nevidomých se konalo divadelní představení přímo v sále školy a jmenovalo se „Kocourek Modroočko“.

V památníku národního písemnictví děti navštívily představení Melodramy. Z toho kulturního dne napsal hezký komentář žák Základní školy Jaroslava Ježka. *„Navštívili jsme Památník písemnictví, který je kousek od školy. Byl tam pořad o Karlu Jaromíru Erbenovi. Lépe řečeno o jeho básních předělaných do melodramů. Recitovaly je studentky z herecké školy dohromady s klavírní hudbou. Slyšeli jsme Vodníka a Štědrý den.*

Nakonec jsme se šli podívat na malou výstavu výrobků a kreseb, které vytvořily děti. Mně osobně se to líbilo. A doufám, že se to líbilo všem, kdo tam byli. Žák 9. ročníku.“

Besedy se známými osobnostmi

V listopadu se konala beseda s paní spisovatelkou Ivou Procházkovou v knihovně na Pohořelci. Paní spisovatelka předčítala ze své knihy a poté se jí děti mohly ptát na nějaké otázky, které je zajímaly.

Komentář k besedě napsala žákyně 10. Ročníku ZŠ Jaroslava Ježka.

“Paní Procházková nám předčítala úryvky ze své nové knihy Uzly a pomeranče. Jedná se o knihu, která vypráví o starostech chlapce Darka a o jeho první lásce. Kniha popisuje Darkův život a jeho starosti i to, jak se musí starat o svou mladší sestru Emu, která za svými vrstevníky zaostává. Darek musí pomáhat také otci a vycházet s jejich hospodyní Martou. Do toho všeho začnou chovat koně. Darek se zamiluje do Hanky, sestry svého nejlepšího kamaráda Michala. Myslím si, že kniha byla velmi zajímavá- mě rozhodně zaujala. Podle mého názoru to byla jedna z nejzajímavějších a nejlepších besed, jaké jsem zatím zažila.“

V únoru 2012 se děti z 8. a 9. třídy zúčastnily besedy s panem spisovatelem slovenského původu Jurajem Šebestou. Mluvil slovensky, ale děti mu rozuměly. Tento spisovatel napsal knihu pro děti a mládež pod názvem „Když se pes směje“. Beseda se konala v knihovně na Pohořelci. Já sama jsem se také besedy zúčastnila, neboť jsem zrovna v té době chodila na praxi do ZŠ Jaroslava Ježka. Pan spisovatel nejprve vyprávěl o svém životě, a poté začal mluvit o knize, kterou napsal. V knize jsou jeho vlastní zážitky, a také zážitky jeho přátel. Dětem se povídání pana Šebesty moc líbilo, dávaly mu mnoho otázek. Děti ze Základní školy Jaroslava Ježka umí výborně naslouchat. Nejvíce však děti zaujalo, když spisovatel předčítal z knihy. Nečetl knihu ve slovenském jazyce, ale četl její překlad do češtiny. Děti byly z besedy nadšené ještě odpoledne o tom mluvily se zájmem v hlase.

Dalšími ze známých osobností, s kterými děti měly besedu v tomto školním roce jsou herec Pavel Nový a manželka prezidenta republiky paní Livie Klausová.

Děti chodí na mnoho dalších kulturních akcí, jako jsou koncerty, návštěvy muzeí a zoologických a botanických zahrad.

4.4 Školní časopis

Žáci devátých a desátých tříd každoročně na ZŠ Jaroslava Ježka vydávají časopis pod názvem „Ježkovy oči“.

Poslední číslo, které vyšlo je z roku 2011 a obsahuje tyto články. Časopis začíná krátkým úvodem, v němž se píše o základních údajích o škole, kdy byla založena, o moderních technologiích ve výuce, které se užívají dnes na škole, o soutěžích, které se na škole konají.

Pak přicházejí na řadu jednotlivé články žáků, například Pavel Beneš napsal článek o rybaření. Ve školním časopise jsem objevila další zajímavé články. První článek se týkal otázek o zrakovém postižení, dále je možné si přečíst zajímavý článek o návštěvě německého aquaparku, nebo článek o osobním prožitku z jarních prázdnin. Články jsou hezky napsané. I děti nevidomé umí výborně psát, píší krásně o svých vnitřních prožitcích.

Na ukázkou jsem si vybrala část článku z časopisu, který napsal chlapec 9. ročníku ze ZŠ Jaroslava Ježka.

„Jak jsem prožil jarní prázdniny

O jarních prázdninách jsem byl venku. Jezdil jsem na čtyřkolce a ještě jsem s rodiči griloval. Pak jsem byl u tety. S tetou jsem byl v restauraci a dal si kolu a nějaké jídlo, které tam někdo donesl. Ještě jsem byl se strýčkem na zahradě a pálili jsme listí. Zbytek prázdnin jsem byl u babičky. „

4.5 Zhodnocení a porovnání výuky zrakově postižených dětí dříve a dnes

Výuka zrakově postižených dětí je velmi specifická. Budeme - li zkoumat, jak probíhala výuka zrakově postižených dětí dříve a dnes, tak výuka byla celkem podobná jako v dnešní době. Samozřejmě s tím rozdílem, že dříve nebyly pevné učební osnovy, nebyly pomůcky typu Braillovský řádek, ale ten se při výuce ve škole zatím stejně nepoužívá. Takové ty běžné kompenzační pomůcky se používají i dnes. Jako jsou například počítadla, v matematice, tabulky na psaní v českém jazyce. Nevidomé děti o hodinách píšou na Pichtův psací stroj, dříve psali na Kleinův stroj a později také na Pichtův psací stroj. Ve školním muzeu je ke zhlédnutí mnoho takových strojů.

Velkou změnou pro výuku zrakově postižených dětí je vynález magnetofonu, rádia, CD přehrávačů. Dříve se tato poslechová technika nepoužívala, neboť ještě nebyla k dostání. Dnes se o hodinách velmi používají audio nahrávky. Například při hodinách českého jazyka, dějepisu. Děti se zrakovým postižením umí krásně naslouchat. Vývoj audio techniky považují jako velký přínos pro výuku. Děti se při poslechu tolik nenamáhají jako při psaní nebo čtení.

Výuka zrakově postižených dětí se zčásti změnila, ale nedá se říci, že nějak zásadně. Děti přešly z Kleinova písma na Braillovo písmo a z Kleinova psacího stroje na Pichtův psací stroj. Při výuce je dnes kladen větší důraz na další smysly, jako je sluch a hmat. Základní principy výuky zůstávají podobné jako v minulosti.

Závěr

Vzdělávání dětí se zrakovým postižením je velké téma, které se i přes svou poutavost a důležitost mnoho nedostává mezi laickou vrstvu obyvatel. Výuka dětí se zrakovým postižením je náročná a zahrnuje nejen výuku ve škole, ale i výuku k samostatnosti, v tom je samozřejmě zahrnuta i prostorová orientace. Výuka je náročná, neboť se s ní musí začít už v předškolním věku. Je náročná i pro dítě samotné, protože zrakově postižené dítě je velmi snadno unavitelné, například při čtení Braillova bodového písma dochází rychle k únavě, čtení hmatem je náročné a vyžaduje soustředění.

Cílem mé bakalářské práce bylo zmapovat počátky výchovy a výuky zrakově postižených dětí v Českých zemích a dále popsat současná specifika a zásady výuky zrakově postižených dětí na ZŠ Jaroslava Ježka. Na druhou stranu bylo mým cílem zjistit, jak se pracuje s dětmi se zrakovým postižením, jak probíhá výuka v praxi a jak je pro tyto děti důležité mluvené slovo a využití kompenzačních smyslů a pomůcek. V bakalářské práci jsem použila metody jako kritickou analýzu odborné a historické literatury, pozorování a rozhovor.

Práce je rozdělena na čtyři kapitoly:

V první kapitole se zabývám založením prvního ústavu pro lidi se zrakovým postižením v Českých zemích, jeho hlavními představiteli a zařízením ústavu. Dále jsou zde informace o učebních pomůckách, jež jsou v Muzeu na ZŠ Jaroslava Ježka a o vyučovacích jazycích.

Ve druhé kapitole se věnuji současné výuce na ZŠ Jaroslava Ježka. Rozebírám zde specifika výuky, hmatové vnímání, poruchy čtení bodového a v neposlední řadě popisují pomůcky potřebné k výuce českého jazyka.

Tématu četby a poruchám učení u zrakově postižených dětí se věnuji ve třetí kapitole. Dále jsem se snažila objasnit, jak by měla vypadat hmatová kniha, aby byla funkční. V této kapitole se snažím zjistit jak moc je pro zrakově postižené děti důležitý sluch a jaký význam má pro ně mluvené slovo.

Průběhu hodiny českého jazyka a aktivitám dětí na ZŠ Jaroslava Ježka věnuji v pořadí čtvrtou kapitolu, kde shrnuji, jak probíhá taková běžná hodina

českého jazyka na základní škole pro zrakově postižené děti. Dále se zabývám soutěžemi a kulturními akcemi, kterých se děti účastní a část kapitoly také věnuji školnímu časopisu, tvořenému samotnými dětmi ze ZŠ Jaroslava Ježka.

Výuka na ZŠ škole Jaroslava Ježka probíhá na velmi profesionální úrovni. Jezdí se sem dívat studenti z celé Evropy. Učitelé na ZŠ škole Jaroslava Ježka jsou skuteční profesionálové jak ve svém oboru, tak v jednání s lidmi, s dětmi.

Učitelé mají k dětem vřelý láskyplný přístup. Děti k ničemu nenutí, nekřičí na ně a děti jsou za to na oplátku velmi hodné a poslušné. Hodiny probíhají v příjemné rodinné atmosféře, o hodinách nedochází k žádným vyhoceným situacím, jako na běžných základních školách. Děti na ZŠ Jaroslava Ježka umí samozřejmě zlobit, ale o hodinách jsou zaujati přednesem učitele, jsou zvědavé, výuka je zajímavá a nejsou otrávené, jdou do všeho s obrovským nasazením.

Děti na ZŠ Jaroslava Ježka jsou velmi přátelské a slušné. Každému novému podávají ruku, to na běžných školách není tak časté. Jsou komunikativní, vypráví vtipy, překvapilo mě, že vypráví vtipy například o nevidomých lidech.

Vzhledem k jejich zrakovému postižení jsou děti lehce unavitelné, proto se učitelé snaží nosit jim výpisky v Braillově písmu, aby se nemusely o hodině namáhat psaním na Pichtově psacím stroji.

Při zpracovávání mé bakalářské práce jsem si uvědomila, kolik věcí jsem v souvislosti s výukou zrakově postižených dětí nevěděla a také to, že výuka zrakově postižených dětí je pro veřejnost věcí skoro neznámou. Velmi mě však těší, že naše společnost stále více podporuje lidi s postižením, například formou různých sbírek. Byla bych velmi ráda, kdyby se v budoucnosti více myslelo na děti a lidi se zrakovým postižením a aby pojišťovny poskytovaly více finančních prostředků na kompenzační pomůcky, které jsou velmi drahé.

Potěšilo mě, že množství učiva je srovnatelné s běžnou základní školou a že děti se zrakovým postižením nijak nezaostávají ve vědomostech za dětmi bez postižení zraku, což je velmi důležité pro jejich budoucí život a pro zapojení se do společnosti. Děti se zrakovým postižením naopak oproti ostatním daleko více pronikají do některých oborů jako je například hudba.

Použitá literatura

HAMADOVÁ, P., KVĚTOŇOVÁ, L., NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-159-1.

JESENSKÝ, J. *Metodika výcviku čtení a psaní nevidomých*. Praha: SONS v ČR, 1992

KEBLOVÁ, A. *Zrakově postižené dítě*. Praha: Septima, 2000. ISBN 80-7216-191-1.

KEBLOVÁ, A. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. 2.vyd. Praha: Septima, 1996. ISBN 80-85801-65-5.

KEBLOVÁ, A. *Hmat u zrakově postižených*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-085-0

KEBLOVÁ, A. *Sluchové vnímání u zrakově postižených*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-080-X

KEBLOVÁ, A. *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky*. Praha: Septima, 1995. ISBN 80-85801-62-0

KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-84-2

SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Brno, 1994.

SMÝKAL, J. *Tyflopedické kalendárium*. Brno : Česká unie nevidomých a slabozrakých Praha, 1995.

SOLAROVÁ, S., ŠARBACH, Z. *Dějiny nejstarší školy pro nevidomé v Čechách*. Praha : Radar, 1992.

SOLDÁNOVÁ, D., MEJZROVÁ, J. *200 let 1807-2007 : Škola Jaroslava Ježka*. Praha, 2007.

VENCLOVÁ, I. *Školní úspěšnost dětí se zrakovým handicapem*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-094-8.

Internetové zdroje:

Bodové knihy [online]. poslední aktualizace 1.10.2010. [cit. 6.2.2012].

Dostupný z WWW: <<http://www.bodoveknihy.cz/>>.

HELEBRANTOVÁ, P. (2011). Poruchy čtení u nevidomých dětí - dyslexie? *E-psychologie* [online]. s.41-54, [cit. 4.2.2012].

Dostupný z WWW: <<http://e-psycholog.eu/pdf/helebrantova.pdf>>.ISSN 1802-8853.

KTN – Knihovna a tiskárna pro nevidomé K.E. Macana [online]. [cit. 6.2.2012].

Dostupný z WWW: <<http://www.ktn.cz/index>>.

TACTUS 2011[online]. [cit. 8.2.2012]. Dostupný z WWW:

<<http://www.tactus.wz.cz/historie.htm>>.

TACTUS 2011[online]. [cit. 8.2.2012]. Dostupný z WWW

<http://www.tactus.wz.cz/literatura/Tyflografika-Poly_Edman.html>

Základní škola Jaroslava Ježka [online]. [cit. 24.2.2012]. Dostupný z WWW:

<<http://www.skolajj.cz/zaci/>>.

Zákon 561/2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání [online]. [cit. 15.2.2011]. Dostupný z WWW: <

<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf> >